

Лекція № 1

Історичні уявлення психології сім'ї в контексті розвитку цивілізації

Мета: дати поняття студентам про історичні уявлення психології сім'ї в контексті розвитку цивілізації, познайомити з особливостями шлюбних і сімейних відносин в різні історичні епохи. Забезпечити засвоєння передумов розвитку шлюбно-сімейних відносин від початкових етапів людства до сучасності. Розвивати аналітичне мислення та понятійний апарат здобувачів фахової передвищої освіти з навчальної дисципліни «Психологія сімейних відносин». Виховувати поважливе ставлення до сім'ї як української цінності, бажання використовувати знання як у професійній діяльності, так і в особистісному розвитку.

Мотивація мети: знайомство з історичними уявленнями психології сім'ї в контексті розвитку цивілізації сприяє формуванню розуміння студентами базових понять, а також особливостей історичних змін шлюбно-сімейних відносин.

План

1. Зародження та розвиток сім'ї на початкових етапах існування людства.
2. Шлюбні та сімейні відносини в стародавньому світі.
3. Особливості шлюбів та сімей у Середньовіччі.
4. Розвиток шлюбно-сімейних відносин на Україні.
5. Сучасний стан розвитку шлюбно-родинних взаємин.

Література

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
2. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
3. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.
4. Психологія сучасної сім'ї: навч. посіб. / О. А. Столярчук. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.

Ключові слова: гетеризм, проміскуїтет, полігамія, полігінія, поліандрія, моногамія, патріархат, фратріархат, левірат, егалітарна сім'я.

Засоби навчання: опорні схеми з теми лекції, Moodle, Padlet, відеоролики.

Домашнє завдання:

- опрацювати лекцію 1;
- підготуватися до практичного заняття (див. Інструкцію до практичного заняття № 1);

- розробити план-схему на тему «Еволюція сім'ї та шлюбу», проаналізувати соціальні причини виникнення і переходу однієї форми сімейно-шлюбних відносин до іншої;
- пройти тест 1 в Moodle.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть види шлюбно-сімейних відносин у первісному суспільстві.
2. Поясніть та занотуйте в зошиті поняття: гетеризм, проміскуїтет, полігамія, полігінія, поліандрія, моногамія, патріархат.
3. Охарактеризуйте сімейні відносини, характерні для язичницької культури.
4. Охарактеризуйте сімейні відносини, що характерні старовірській сім'ї.
5. Опишіть шлюбні та сімейні відносини в стародавньому світі.
6. В чому полягають особливості шлюбів та сімей у Середньовіччі?
7. Як відбувався розвиток шлюбно-сімейних відносин в Україні?
8. Опишіть сучасний стан розвитку шлюбно-родинних взаємин.

1. Зародження та розвиток сім'ї на початкових етапах існування людства

Історія розвитку людства відобразила різні форми шлюбних взаємин. Первіснообщинні стосунки людей відповідали специфіці їх життя – групи жінок і чоловіків жили поряд, ведучи сумісне господарство. Спочатку не існувало шлюбу як такого, отже, не було і сім'ї, мали місце лише родові союзи, в яких панував «комунальний шлюб», коли кожний чоловік, що належав невеликій групі, вважав себе чоловіком усіх жінок тієї ж групи. Такі статеві відносини первісних народів називають **гетеризмом**, а безладні статеві зв'язки – **проміскуїтетом**. Згодом у первісному суспільстві послідовно складались такі види шлюбно-сімейних відносин: **рис. 1.1. Види шлюбно-сімейних відносин у первісному суспільстві**

Таким чином, саме у первісному суспільстві виникла полігамія, яка набула двох варіацій – полігінії, коли чоловік має кілька дружин, та поліандрії, в якій дружина має кілька чоловіків.

! Полігамія – форма шлюбу, у якій одна людина має кілька шлюбних партнерів.

Полігінія закріпилася в тих країнах, де пануючою релігією є **іслам**, оскільки дівчаток там народжувалося більше, ніж хлопчиків, до того ж через постійні війни цей перекис ставав ще різкішим. За законами шаріату мусульманин міг мати не більше чотирьох дружин, а кількість наложниць не обмежувалася.

Поліандрія виникла, по-перше, внаслідок пережитків матріархату, коли жінка вибирала собі чоловіка (або чоловіків) за своїми уподобаннями; по-друге, у деяких народів були прийняті величезні викупи за наречену, тому

батьки декількох братів «купували» їм одну дружину на всіх; по-третє, через значне перевищення числа чоловіків над кількістю жінок в шлюбному віці. Наступним етапом розвитку шлюбних відносин є моногамний шлюб у його сучасному вигляді.

! Моногамія – форма шлюбу, який складається з однієї подружньої пари (чоловіка та дружини).

З виникненням приватної власності та розширенням обмінної торгівлі поступово на перший план у родині виходить чоловік, який захоплює сімейну владу в свої руки. Жінка поступово втрачає своє становище, її головне родинне завдання зводиться до народження дітей, які успадковуватимуть майно батька. На перший план виноситься питання дотримання подружньої вірності. Материнство завжди достовірно відоме, а батьківство – ні. Для того, щоб чоловік отримав у спадкоємці власну дитину, він повинен жорстко контролювати і обмежувати жінку. Розпочалася **ера патріархату**, який за своєю психологічною суттю виражає не владу чоловіка, а владу батька, оскільки пов'язаний із правом успадкування.

Прикладом сімейних відносин, характерних для **язичницької культури**, є відносини в слов'янській родині. Стосунки чоловіка та дружини в сім'ї тих часів будувалися не на відносинах домінування-підкорення, а на початковій конфліктності. Жінка володіла свободою як дошлюбною, так і після одруження. При цьому чоловік відповідав за зовнішній, природний і соціальний простір, жінка домінувала у внутрішньому просторі – в будинку та родині. Обмежувалася не тільки влада батька, але і влада чоловіка. Жінка мала право на розлучення і могла повернутися до своїх матері та батька.

Аналіз **старогрецької міфології** засвідчує аналогічну картину щодо шлюбно-родинних взаємин. В античній міфології має місце паритет статей, так як чоловічі і жіночі божества рівноправні, а відносини між ними складні і неоднозначні, включаючи і боротьбу. Батьки протистоять дітям, одне покоління бореться з іншим, а діти завжди в підкоренні.

Дослідники **староєврейської сім'ї** знайшли в ній елементи **фратріархату**, **матріархату**, але в цілому вона була **патріархальною**. Чоловік був господарем своєї дружини: він спав з нею, вона народжувала йому дітей, і він мав абсолютну владу над дітьми.

! Фратріархат – тип родинної влади, при якому домінує старший брат.

Староєврейська сім'я не була замкнутою, позаяк в неї входили всі кровні родичі, а також слуги, раби, приживалки, вдови, сироти, що мали відношення до сім'ї. Всі вони знаходилися під родинним захистом. Помста за шкоду, нанесену членам родини, могла здійснюватися у вигляді **«вендети»** – кровної помсти. Шлюбна домовленість здійснювалася членами сім'ї або їх офіційними представниками. Наречений сплачував родині нареченої *мохар* (*викуп*) – частково, щоб якимось компенсувати батькам втрату дочки, але в

основному через те, що всі діти, яких вона в майбутньому народить, будуть членами сім'ї чоловіка. В більшості випадків наречений не бачив нареченої до тих пір, поки шлюб не був укладений. На весіллі відбувався обмін дарами. І чоловіки і жінки одружувалися молодими. Інцестуальні шлюби (між близькими кровними родичами) були заборонені законом. Метою шлюбу було зміцнення сім'ї, переважно тої, що складалася з персон чоловічої статі. Позашлюбний секс був заборонений, і за зраду або розпусту призначалося покарання. Високо цінувалася дівоча цнотливість, імпотенція могла слугувати підставою для розлучення.

Рис. 1.2. Значущість чоловіка і дружини в старосврейській родині

Чоловік володів більшою свободою та цінністю в очах суспільства, а дружина повинна була робити його щасливим, задовольняти його сексуальні потреби і виконувати його накази. Соціального статусу у жінки фактично не було, і всі рішення приймалися чоловіками. Однак багато жінок володіли незримою владою у внутрішньосімейних ситуаціях. Щоб показати свої вимоги, у розпорядженні жінки була безліч засобів, як-от гнів, примхи, злий язик. Проте ідеалом дружини завжди залишалася покірна жінка. **Для вдів діяв закон левірату**, коли найближчий родич померлого повинен був одружитись на вдові. Можна говорити і про взаємини кохання у шлюбах, про що свідчать біблійські історії, зокрема про Рахіль та Іакова.

2.Шлюбні та сімейні відносини в стародавньому світі

Виникнення міської цивілізації, розвиток навичок грамотності привели до появи перших письмових законів про шлюб, що з'явилися в **Стародавньому Вавилоні – законів Хаммурапі**. У кодексі вавилонського царя Хаммурапі була закріплена нерівність подружжя – закон визнає моногамію, але дозволяє чоловіку брати наложниць, а за невірність особливо строго карає дружину. Шлюб в ті часи був економічною операцією: майбутній чоловік повинен був викупити дівчину у її батька. У всіх стародавніх культурах шлюб-угода і шлюб-фінансова операція були розповсюдженим явищем.

В **Давньому Єгипті** шлюб також укладався з економічних або політичних міркувань. Часто в шлюб вступали брати і сестри, щоб не ділити землю чи успадковані сім'єю державні пости. В період матріархату спадкоємство завжди йшло по жіночій лінії, а у шлюбних угодах власність нареченого часто передавалася у володіння нареченої. Багато фараонів через це одружувалися зі своїми сестрами і навіть доньками, оскільки це допомагало зберегти трон, династію і спадок. Так, Клеопатра спочатку була дружиною свого старшого брата, потім, після його смерті, – дружиною молодшого брата. Кожний такий шлюб зберігав за подружжям право володіння Єгиптом. Однак любовні взаємини мали місце, що відображалось в поезії.

Перші закони римського права приписуються Ромулу, легендарному засновнику Рима. Відповідно до цих законів жінка після одруження з чоловіком ставала частиною його майна, на неї розповсюджувалися всі права чоловіка. Закон наказував чоловікам розпоряджатись дружинами як своїм майном, а дружинам – повністю пристосовуватися до характеру свого чоловіка. Закони Рима свідчили, що шлюб існує виключно ради дітонародження, а також ради того, щоб неподільною залишилася сімейна власність. Багато століть опісля римське право лягло в основу англійського законодавства, яке як і раніше закріплювало за чоловіками великі права.

Так, чоловік навіть мав право вбити дружину за:

- порушення строгих норм поведінки,
- подружню зраду,
- вживання засобу переривання вагітності,
- невиконання подружніх обов'язків,
- підробку ключів від винного погребу.

В період **рабовласництва в Стародавній Греції** влада чоловіків була беззаперечною. За зраду чоловік міг вбити дружину, практикувались розпусні стосунки чоловіків, подружні статеві стосунки ігнорувались, поширеними були гомосексуальні зв'язки. Грецькі жінки розподілялись на чотири типи:

рис. 1.3. Типологія давньогрецьких жінок

Традиції в Стародавній Спарті були більш лояльними. Так, спартанець дозволяв вступати у статевий зв'язок зі своєю дружиною будь-якому чоловіку, який його про це просив. Жінка при цьому залишалася в будинку чоловіка, народжена нею дитина від стороннього чоловіка також залишалася в сім'ї (якщо це був здоровий, міцний хлопчик). Пояснюється це з погляду єдиної мети шлюбу спартанців, яка полягала в народженні дітей. Спартанський чоловік інсценував крадіжку нареченої, після одруження до 30-річчя продовжував жити в солдатському бараку, вночі втікаючи до дружини, а до 60-ти років харчувався разом з солдатами. Вважалося, що часта статева близькість відбирає воїнську силу. Жінки вищого світу мали значну політичну силу, могли мати по два будинки та чоловіків, виконували небагато домашніх обов'язків.

За часів **перших християн** концепція сім'ї мало відрізнялася від іудейської. Чоловік залишався головною фігурою, наділеною владою, а дружина повинна була йому підкорятися. Патріарх – глава роду, батько сімейства. Жінка сприймалася по різному – або як послідовниця або земний аналог непорочної Діви Марії.

3. Особливості шлюбів та сімей у Середньовіччі

Протягом IV і V століть Європа постійно піддавалася нашествиям північних племен варварів, які приносили свої уявлення про шлюб, свої

шлюбні обряди, іноді протилежні за змістом. **Рис. 1.5. Зразки європейських середньовічних поглядів на шлюб**

При цьому майже у всіх племен варварів вважалося, що шлюб існує заради сім'ї, сексуальної й економічної зручності. З переходом від племінної до національної спільності на тлі посилення королівської влади феодалні вожді поступово втрачали свою абсолютну владу, у тому числі – право ухвалювати рішення про шлюби своїх васалів і смердів. Початок цього історичного періоду характеризується трьома поглядами на шлюб: **Рис. 1.6. Різновиди середньовічних поглядів на шлюб**

У ранньому середньовіччі характерною стала заборона полігамних шлюбів і левірату. Сексуальна втіха засуджувалась церквою, жінка стала уособленням зла та спокуси, пізніше жінок почали переслідувати як відьом. Середні століття цього історичного періоду овіяні ореолом лицарства. Проте в шлюбній сфері ситуація виглядала таким чином, що лицарі повинні були одружуватися на дамах свого кола. По суті, шлюб був соціально-економічною операцією: **рис. 1.7. Сутність середньовічної шлюбної угоди.**

Серенади чоловіки, як правило, виспівували під вікном чужих дружин. Але в той час, як одружений лицар співав під вікном чужої дружини, під вікном його власної дружини міг знаходитися інший чоловік. Уявлення про трубадурів Середньовіччя непогано поєднується з роллю «рогоносця».

Під час епох Відродження і Реформації відбулося ряд прогресивних змін у шлюбно-родинних взаєминах:

- стали можливими шлюби, засновані на добровільному союзі,
- набула розповсюдження більш ліберальна точка зору на шлюб,
- з'явилися нові духовні і сексуальні віяння.

Жінки вищого світу отримали свободу, вільно виражали свою сексуальність, здобували освіту. Однак всі юридичні права мали лише чоловіки. Фактично по всій Європі жінка була в повній залежності від чоловіка, і ця залежність закріплювалася законодавством. Проте все частіше близькі взаємини чоловіків і жінок носили вибіркового характеру, що поступово ставало підставою для шлюбів за вибором. Ймовірно, велику роль тут зіграла жінка. Якщо вже її обмежують, «прив'язують» до домівки, по суті передають у власність чоловіка, за яким закріплюються ролі годувальника, здобувача і спадкоємця, то хай це буде коханий чоловік.

Поступово моногамія з домінуючої поведінки стала домінуючою цінністю. В моногамних парах велике значення має вибір, родини будуються на основі симпатії і кохання, цінується подружня вірність.

Вперше в історії рівність чоловіків і жінок перед законом проголосила Французька революція 1793 року, коли були введені шлюб за взаємною згодою, система розлучень, відмінено розподіл дітей на законних і незаконних.

4.Розвиток шлюбно-сімейних відносин в Україні

Михайло Грушевський навів аргументовані твердження на користь існування моногамної сім'ї вже у праслов'янських племен; патріархальну моногамну сім'ю він трактує як основну форму розвитку української родини. **Сімейні відносини Київської Русі мали патріархальний характер**, вони регулювалися і традиційними звичаєво-правовими настановами, яких особливо дотримувалися у простонародному середовищі, і чинним княжим законодавством, а після запровадження християнства – ще й церковними уставами.

Укладанню шлюбу українцями завжди надавалося великого значення. За звичаєвим правом (неписаними законами, які регулювали життя в громаді та родині) в Україні людину вважали за самостійну тільки після одруження: неодружений чоловік, якого б віку він не був, вважався парубком. Одружена людина завжди користувалася більшим авторитетом у громаді, ніж старий парубок чи дівчина. Несхвально ставилися до людей, які вчасно не створили сім'ю. **Рис. 1.8. Шлюбно-вікові настанови українців**

Дівчата виходили заміж переважно в 16-18 років, а хлопці – після 20-ти. Чинне законодавство забороняло церкві вінчати неповнолітніх (дівчат – до 16 років, хлопців – до 20 років). Для більш раннього укладення шлюбу потрібний був окремих дозвіл лікаря та місцевої влади. Вікова різниця між нареченими, за народними уявленнями, мала бути невеликою – від 1 до 5 років. Наречених, як правило, вибирали зі свого села (міста) і досить рідко – з сусідніх. До шлюбу хлопця з дівчиною з іншого поселення ставилися з пересторогою. В основу цього звичаю було покладене бажання краще пізнати ту родину, з якою мали породичатися. Репутація родини наречених мала дуже велике значення при їх виборі.

В Україні також існували принципи соціальної та національної ендогамії: **Рис. 1.9. Зміст принципів соціальної та національної ендогамії**

Це робилося для того, щоб у майбутній сім'ї чоловік і жінка були рівноправними та ніхто не мав підстав для докору. Старші люди завжди нагадували молодим, що далі їм жити з людиною, а не з багатством. Українці одружувалися з українцями і надзвичайно рідко – з росіянами, поляками, євреями чи представниками інших національних меншин.

Єврей, щоб одружитися з українкою, мусив прийняти християнство, а якщо поляк брав шлюб з українкою, то це відбувалося в церкві, а не в костьолі. Важливу роль у виборі наречених відігравали батьки. Народ уважав, що без батьківського благословення неможливо створити щасливу родину. Щоправда, останнє слово-згода під час сватання та вінчання в церкві завжди було за молодими. Дівчину чи хлопця рідко примушували до одруження. В українських сім'ях в усі історичні періоди здебільшого намагалися поважати бажання чи дії всіх членів родини, незалежно від віку і статі, однак траплялися

випадки, коли між батьками і дітьми виникали непорозуміння щодо майбутнього одруження. Часом батьки відмовлялися благословити шлюб, який їм видавався небажаним. Інколи молоді не хотіли одружуватися з нареченими, кандидатури яких пропонували родичі. Якщо між батьками і молодими не було досягнуто згоди, то батько міг не дати приданого неслухняній доньці або позбавляв непокірного сина права на спадок його частини майна. В таких випадках молодим доводилося втікати напередодні одруження і траплялося це вкрай рідко.

В українців упродовж віків сформувалися два основні мотиви вибору наречених та одруження: рис. **1.10. Типові мотиви одруження українців**

Оскільки в Україні вибір шлюбного партнера за взаємною приязню має традиційну основу, то шлюби за розрахунком укладалися рідше. Обов'язковою умовою можливості шлюбу була відсутність родинних зв'язків між молодими. Церковні канони забороняли також шлюби між кумами та їх дітьми. Головою родини, яка зазвичай була розширеною, був чоловік, батько. Проте патріархальність влади в українській сім'ї була відносною і в основному виявлялась на побутовому рівні – як християнське розуміння послуху дружини чоловікові, дітей – батькам, усіх членів родини – її голові. Взагалі, чоловічий шовінізм історично не був характерним для шлюбно-сімейних стосунків українців. Жінка у родинних питаннях не перебувала на другорядних ролях і, хоча сфера її провідної діяльності визначалась переважно функцією дітонародження та домогосподарювання, її сімейний і соціальний статуси були досить високими. Жінка могла відхилити шлюбні домагання, не дати згоди на заручини, а після весілля вільно з'являлася сама або з чоловіком у товаристві, брала участь у святах, впливала на справи родини, громади. Особливо шанували становище вдови, коли та не брала шлюб удруге: вона ставала головою родини замість чоловіка, матеріально і психологічно опікувала дітей. Ідеї волі, незалежності, що завжди жили в українській суспільній думці, а особливо поширилися з часів Запорозької Січі, зумовлювали демократичні тенденції у стосунках чоловіків і жінок. За козацьким звичаєм жінка могла врятувати козака від смертної кари, якщо погоджувалась вийти за нього заміж.

Історичними обставинами зумовлено виховання дітей в українській сім'ї, прищеплення їм не лише трудових навичок, а й воїнських умінь, здатності боронити себе, рідну землю від ворогів. Існували певні обмеження на кількість шлюбів (не більше двох) та на розлучення. Зрада шлюбного партнера вважалася вагомою підставою для розірвання шлюбу. Після смерті батька велика сім'я відразу розпадалася на малі або ж деякий час продовжувала існувати як братська. У братській сім'ї батька найчастіше заступав старший син. У його обов'язки входило керувати господарством, за бажанням відокремлювати молодших братів, давати придане сестрам. Перш ніж прийняти важливе рішення, старший брат завжди радився з іншими

дорослими членами сім'ї. Тобто у сімейних стосунках уже фігурують елементи рівноправ'я. В українців батьки на старість ніколи не були самотніми. Згідно зі звичаєвим правом з батьками залишався жити один із синів: на Лівобережній Україні – переважно молодший (звичай мінорату), а на Правобережній – старший (майорат). На практиці дуже часто батьки залишали біля себе того, з ким, на їх думку, буде краще доживати віку. Доньки з батьками залишалися лише в тому випадку, коли не було синів. У такій ситуації донька приводила до батьківської хати приймака. Залишитися у батьківському домі й доглядати батьків уважалося дуже почесним обов'язком. Це було вигідно із матеріального боку: за звичаєвим правом українців, батьківська оселя і більша частина землі – так звана дідизна – залишалася тому, хто опікувався мамою і татом. Це правило поширювалося і на доньок, що також свідчить про рівноправне становище жінки в українській сім'ї.

Таким чином, українські родини формувалися як моногамні, розширені сім'ї з партнерськими подружніми стосунками, повагою до всіх членів родини та опорою на християнські моральні цінності.

5. Сучасний стан розвитку шлюбно-родинних взаємин

Історичний поступ відобразив зміну шлюбних і родинних взаємин між чоловіком і жінкою, зазвичай відповідних певному рівню соціально-економічного розвитку суспільства. Упродовж двадцятого століття інститут сім'ї зазнав суттєвих змін, як структурного, так і функціонального змісту.

Сучасна родина у своєму розвитку теж характеризується трансформаційними тенденціями, причому як позитивними, так і негативними. Ці зміни стосуються вже етапу дошлюбного вибору, зокрема:

- зростання вільного вибору партнера, що породжує більшу критичність,
- збільшення віку молодих людей, що вступають в шлюб,
- поєднання мотивації розрахунку та симпатії при виборі шлюбного партнера.

Так, демократизація і гуманізація суспільства спровокувала зростання критичності людини до подружнього партнера як на етапі його вибору, так і впродовж шлюбного життя.

Вдалий шлюб не зводиться натепер лише до соціальної захищеності, фінансового достатку та побутової облаштованості, а першочергово передбачає психологічну сумісність і взаєморозуміння між подружжям. Подружня пара обмірковує питання дітонародження, не завжди розглядаючи репродуктивну родинну функцію як головну. Поінформованість молодих людей щодо контролю дітонародження дозволяє визначатись і щодо кількості нащадків.

Більшість жінок і чоловіків успішно поєднують сімейну і професійну самореалізацію, зокрема жінка має можливість і працювати, і виховувати дітей. Спостерігається також тенденція взаємозаміни чоловіка і дружини у

виконанні родинних функцій. Приміром, чоловік готує їжу, облаштовує домашній побут, а дружина має прерогативу у зароблянні грошей (переважно щодо міських жителів). Втрачається традиційна патріархальна жорсткість у розподілі родинної влади, як щодо подружньої пари, так і щодо батьків над дітьми.

Економічна і політична нестабільність в країні чи регіоні, а також прагнення покращити, урізноманітнити життя провокують родину до зміни місця проживання, що потребує психологічного та побутового пристосування. Однак багато психологів і соціологів говорять про кризу сучасної моногамної сім'ї.

Ця криза спричинюється деформацією, невизначеністю і навіть частковою втратою сімейних цінностей в результаті різкої зміни моделі суспільного життя і має типові ознаки: **Рис. 1.13. Ознаки кризи сучасної сім'ї**

Висновок

В цілому можна відзначити, що сучасна сім'я будується навколо подружніх відносин, а не на догоду кровним; росте тенденція членів родини до індивідуалізації; виникають альтернативні форми шлюбно-сімейних взаємин; шлюб звільняється від релігійних, національних, соціально-демографічних забобонів; формуються нові способи рішення сімейних проблем, з'являються передумови розповсюдження егалітарних родин.

! Егалітарна сім'я – сім'я, у якій право голосу має кожний член родини незалежно від віку чи статі, а розподіл родинної влади несе ситуативний характер залежно від можливостей і ситуації.

Науковці прогнозують такі тенденції розвитку шлюбу та сім'ї:

- втрата прерогативи зареєстрованого шлюбу, поширення альтернативи між ним та іншими формами співіснування,
- поява відкритого шлюбу, де відносини між подружжям базуються на взаємній довірі, відвертості, відкритості спілкування, рівноправності та партнерстві,
- зростання явища міжнародних шлюбів (наразі близько 4% українців одружуються з іноземцями),
- у соціалізації дітей з батьківського дому до власної родини з'явиться проміжна ланка – різноманітні любовні зв'язки, пробний шлюб, життя в групі, незареєстрований шлюб,
- число дітей, що виховуються в неповних сім'ях, буде зростати,
- з дітоцентричної форми сім'я трансформуватиметься в подружню, а з авторитарної – в егалітарну.